

IGRAČKA PLAČKA

Ftalati u plastičnim igračkama i
predmetima za negu dece

Alternativa za
bezbednije
hemikalije | Safer
Chemicals
Alternative

O IZVEŠTAJU

Alternativa za bezbednije hemikalije (ALHem) predstavlja Izveštaj o rezultatima novog istraživanja o prisustvu ftalata u plastičnim igračkama i predmetima za negu dece. Istraživanje je realizovano uz podršku IPEN-ovog Programa o hemikalijama u proizvodima u okviru projekta „Raising Awareness on Health Impact of the Chemicals Used in Children Toys and Childcare products“.

Izveštaj je deo kampanje “IGRAČKA PLAČKA” kojom želimo da skrenemo pažnju javnosti na mogućnost prisustva opasnih hemikalija, konkretno hemikalija iz grupe ftalata u plastičnim igračkama sa kojima deca svakodnevno dolaze u kontakt dodirujući ih, igrajući se njima ili stavljanjem u usta. Ftalati su supstance za koje je dokazano je da štetno da utiču na plodnost i na plod, i da mogu dovesti do poremećaja rada hormonskog sistema. Ispitivanje sadržaja ftalata u plastičnim igračkama i predmetima za negu dece sprovedeno je od novembra 2018. godine do januara 2019. i obuhvatilo je analizu 15 uzoraka

dečijih igračaka i predmeta za negu dece nabavljenih u prodavnicama azijske robe široke potrošnje, kao i u specijalizovanim prodavnicama igračaka. Pored toga, u Izveštaju su predstavljeni rezultati analize sadržaja deklaracije na ispitivanim igračkama, s obzirom na to da kampanjom želimo i da skrenemo pažnju javnosti na važnost čitanja deklaracije na igračkama i proizvodima namenjenim deci.

ALHem - Alternativa za bezbednije hemikalije je organizacija civilnog društva koja se zalaže za bezbedno upravljanje hemikalijama u Srbiji i deluje na svim nivoima društva u cilju smanjenja rizika od hemikalija po zdravlje ljudi i životnu sredinu.

Kampanju “IGRAČKA PLAČKA” finansijski je podržala međunarodna mreža IPEN koja se zalaže za budućnost bez toksičnih hemikalija <https://ipen.org/>

Beograd, mart 2019

SAŽETAK

Alternativa za bezbednije hemikalije (ALHem) sprovedla je istraživanje prisustva ftalata u plastičnim igračkama i predmetima za negu dece u okviru kampanje „IGRAČKA PLAČKA“ u cilju podizanja svesti potrošača o zdravstvenoj bezbednosti igračaka uz podršku IPEN-ovog Programa o hemikalijama u proizvodima kroz projekat „Raising Awareness on Health Impact of the Chemicals Used in Children Toys and Childcare products“.

Ovo istraživanje predstavlja nastavak aktivnosti ALHema na praćenju upotrebe i prisustva opasnih hemikalija u proizvodima na tržištu Republike Srbije i sprovođenja propisa koji omogućavaju informisanje potrošača o sadržaju opasnih hemikalija u dečijim igračkama i proizvodima za negu dece.

Kampanjom “IGRAČKA PLAČKA“ želimo da skrenemo pažnju javnosti na mogućnost prisustva opasnih hemikalija iz grupe ftalata, u plastičnim igračkama sa kojima deca svakodnevno dolaze u kontakt dodirujući ih, igrajući se njima ili stavljanjem u usta. Kampanjom želimo i da skrenemo pažnju javnosti na važnost čitanja deklaracije koja se nalazi na dečijim igračkama i proizvodima namenjenim deci, njenom sadržaju i u kojoj meri su ove obaveze zakonski regulisane u Republici Srbiji.

Ispitivanje sadržaja ftalata u dečijim plastičnim igračkama i predmetima za negu dece za kampanju „IGRAČKA PLAČKA“ sprovedeno je od novembra 2018. godine

do januara 2019. i obuhvatilo je analizu 15 uzoraka dečijih igračaka i predmeta za negu dece kupljenih u prodavnica azijske robe široke potrošnje, kao i u specijalizovanim prodavnicama za prodaju igračaka.

Kao glavni zaključak ovog istraživanja proizilazi da iako postoji propis kojim se zabranjuje, odnosno ograničava prisustvo određenih ftalata u igračkama, on se ne primenjuje u dovoljnoj meri. Iako postoji kontrola koja se sprovodi pri uvozu igračaka od strane granične sanitарне inspekcije, na tržištu se i dalje nalaze hemijski nebezbedne igračke. Naši rezultati su pokazali da su zabranjeni ftalati pronađeni u 7 od 15 testiranih plastičnih igračaka i predmeta za negu dece (46,6%) za koje smo prepostavili da u sebi mogu sadržati ove opasne hemikalije i to u koncentracijama koje su i do 300 puta veće od dozvoljene.

Pored toga, analiza sadržaja deklaracije na ispitivanim proizvodima je pokazala da svega 30% analiziranih igračaka ispunjava propisane uslove za sadržaj deklaracije iz novog Predloga zakona o predmetima opšte upotrebe, i to su u ovom ispitivanju bile igračke koje su kupljene u specijalizovanim prodavnicama igračaka poznatih proizvođača i registrovanih robnih marki.

Rezultat analize koji posebno zabrinjava jeste da su sve ispitivane igračke imale CE znak na etiketi ili ambalaži, iako je laboratorijski utvrđeno da je više od 50% uzoraka igračaka sadržavalo nedovoljenu koncentraciju ftalata. Postavljanje CE znaka

bi trebalo da garantuje da je proizvođač isporučio na tržište igračku koja je u skladu sa svim propisanim bezbednosnim zahtevima. Međutim, prema važećoj regulativi koja se odnosi na igračke ne postoji obaveza postavljanja CE znaka, ali novi Predlog zakona o predmetima opšte upotrebe predviđa obavezu proizvođača igračaka da dokaže usaglašenost igračke sa relevantnim standardima, pravilima i zakonima, da pripremi deklaraciju o usaglašenosti i postavi srpski znak usaglašenosti.

Ono što je za Republiku Srbiju veoma važno jeste da u potpunosti harmonizuje svoje propise koje se odnose na bezbednost igračaka sa propisima EU, ali je još važnije da značajno poboljša kontrolu nad sprovođenjem ovih propisa.

Najveću odgovornost za bezbednost hemikalija i proizvoda koji ih sadrže, uključujući i igračke, imaju proizvođači, uvoznici, distributeri i trgovci koji od njih

ostvaruju profit kao i nadležni organi koji su zaduženi za uspostavljanje i unapređenje sistema koji se odnosi na predmete opšte upotrebe, odnosno njihovo sprovođenje i nadzor. Za funkcionisanje sistema važno je uključivanje i drugih aktera u društvu, naročito mreže instituta za javno zdravlje u Srbiji, udruženja potrošača i drugih organizacija civilnog društva, kao i samih potrošača koji treba da se informišu o proizvodima koje kupuju i da insistiraju na hemijskoj bezbednosti proizvoda koji im se nude na tržištu.

Apelujemo na sve privredne subjekte koji su uključeni u promet igračaka da na tržište Srbije stavlju samo igračke koje su ispunile sve propisane bezbednosne uslove, kao i na Ministarstvo zdravlja da što pre uspostavi zakonodavni okvir usklađen sa EU propisima kojim se uređuje bezbednost igračaka, da pojača inspekcijski nadzor i da usvoji i sprovede program monitoringa što bi doprinelo očuvanju zdravlja naše dece, a za dobrobit svih građana Srbije.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. FTALATI – SUPSTANCE KOJE IZAZIVAJU ZABRINUTOST ZBOG EFEKATA NA ZDRAVLJE LJUDI	3
UTICAJ FTALATA NA ZDRAVLJE DECE	4
PRISUSTVO FTALATA U IGRAČKAMA U EU	5
SISTEM BRZE RAZMENE INFORMACIJA O NEBEZBEDNIM PROIZVODIMA U EU (RAPEX)	6
PRISUSTVO FTALATA U IGRAČKAMA U REPUBLICI SRBIJI	7
NEPRO SISTEM REPUBLIKE SRBIJE	8
3. REGULATORNI I STRATEŠKI OKVIR	9
FTALATI	10
DEČIJE IGRAČKE	13
OSVRT NA SAICM PROGRAM O HEMIKALIJAMA U PROIZVODIMA I CILJEVE ODRŽIVOG RAZVOJA	16
4. KAMPANJA IGRAČKA PLAČKA	19
REZULTATI LABORATORIJSKOG ISPITIVANJA I ZAKLJUČCI	21
ANALIZA SADRŽAJA DEKLARACIJE ISPITIVANIH IGRAČAKA I ZAKLJUČCI	23
5. PREPORUKE	26
6. LITERATURA	29
PRILOG	30

1

UVOD

ALHem predstavlja rezultate novog istraživanja o prisustvu ftalata u plastičnim igračkama i predmetima za negu dece koje je realizovano uz podršku IPEN-ovog Programa o hemikalijama u proizvodima u okviru projekta „Raising Awareness on Health Impact of the Chemicals Used in Children Toys and Childcare products“. Ovo istraživanje predstavlja nastavak aktivnosti ALHema na praćenju upotrebe i prisustva opasnih hemikalija u proizvodima na tržištu Republike Srbije i sprovođenja u praksi propisa koji omogućavaju informisanje potrošača o sadržaju opasnih hemikalija u proizvodima.

U oktobru 2018. godine IPEN, češka organizacija ARNIKA, HEAL i 17 drugih evropskih organizacija, uključujući i ALHem iz Srbije objavili su Izveštaj pod nazivom „Toksična pukotina“ u kojem su

¹ Toksična pukotina: recikliranje opasnog otpada u nove proizvode (“Toxic Loophole: Recycling Hazardous Waste into New Products”) je studija koju su sprovele organizacije članice mreže IPEN. 430 uzoraka je prikupljeno is sledećih zemalja: članice Evropske

predstavljeni rezultati istraživanja koji su pokazali da su potrošački proizvodi uključujući i dečije igračke od reciklirane plastike kontaminirani toksičnim hemikalijama, tzv. bromovanim usporivačima gorenja (Arnika, 2018). To su toksične hemikalije za koje je poznato da utiču na rad štitne žlezde i izazivaju neurološke probleme i poremećaje pažnje kod dece.

U toku 2017. godine ALHem je sproveo kampanju „Toksični račun“ koja je imala za cilj da skrene pažnju javnosti na prisustvo opasne hemikalije bisfenola A u termalnim papirima, pre svega fiskalnim računima i bankovnim isećcima, kao i da apeluje na institucije u državnom i javnom sektoru, kao i na kompanije u privatnom sektoru, naročito

unije (Austrija, Belgija, Češka, Danska, Francuska, Nemačka, holandija, Poljska, Portugal, Španija, i Švedska) i okolne zemlje (Albanija, Armenija, Belorusija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Crna Gora, Rusija i Srbija) od aprila do jula 2018. U 109 proizvoda analitički su analizirane koncentracije određenih bromovanih usporivača gorenja u laboratoriji Praškog Univerziteta za hemiju i tehnologiju.

na trgovачke lancе da zamene ovaj proizvod bezbednjom alternativom bez bisfenola A kako bi doprineli očuvanju zdravlja svojih zaposlenih, ali i svih građana Srbije (ALHem, 2017).

ALHem se već ranije bavio ispitivanjem prisustva ftalata u predmetima opšte upotrebe u kampanji pod nazivom „**Izbori se da znaš!**“. Kampanja je sprovedena od oktobra 2015. do aprila 2016. godine u okviru projekta “Jačanje kapaciteta i strateškog partnerstva za bezbedno upravljanje hemikalijama u Republici Srbiji”², koja je imala za cilj proveru sprovođenja zakonskih odredbi u praksi o obavezi dostavljanja informacija o prisustvu supstanci koje izazivaju zabrinutost (SVHC) u proizvodima i promovisanje prava potrošača na tu informaciju.

Kampanja „**IGRAČKA PLAČKA**“ ima za cilj podizanje svesti potrošača o mogućem prisustvu opasnih hemikalija u igračkama, važnost čitanja deklaracija i insistiranje na hemijskoj bezbednosti igračaka koje im se nude na tržištu.

² Projekat je sprovelo Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine uz tehničku podršku Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) i finansijsku podršku “SAICM Quick Start Programme Trust Fund”, a u saradnji sa organizacijama civilnog društva: Alternativa za bezbednije hemikalije (ALHem) i Women in Europe for a Common Future (WECF).

2

FTALATI – SUPSTANCE KOJE IZAZIVAJU ZABRINUTOST ZBOG EFEKATA NA ZDRAVLJE LJUDI

Ftalati (estri ftalne kiseline i alifatičnih alkohola) su najčešće korišćeni omekšivači koji se dodaju plastici na bazi polivinil hlorida (PVC) kao aditivi za omekšavanje i smanjivanje lomljivosti. Ne vezuju za polimer i postepeno se ispuštaju iz proizvoda od PVC materijala, te u kontaktu sa proizvodima koji ih sadrže može doći do izlaganja korisnika štetnim dejstvima ovih supstanci. Ovakvim supstancama može biti izložen svaki potrošač, i deca, jer se one

mogu naći u različitim proizvodima koji su u svakodnevnoj upotrebi, počev od igračaka, opreme za bebe i drugih proizvoda namenjenih deci, kuhinjskog posuđa, školskog pribora, nameštaja, podnih obloga, električnih i elektronskih uređaja, kablova, kancelarijske opreme i sl. Ftalati se dodaju plastici od koje se izrađuju igračke kako bi ih učinili mekšim i savitljivijim za igru, ali i da bi smanjili fizičke povrede kod dece.

Istorijski osvrt

Razvoj proizvodnje celulozno nitratne plastike sredinom XIX veka doveo je do patentiranja prvog omekšivača plastike pod nazivom „Castor oil“. To je bilo 1856. godine, a već dvadesetak godina kasnije kamfor postaje favorizovanija supstanca za izradu celuloznog nitrata od Castrol oila.

Ftalati se prvi put uvide u upotrebu 1920. godine i veoma brzo zamenjuju isparljivi kamfor intenzivnog mirisa. Razvoj jedne supstance iz grupe ftalata (di(2-ethylheksil)ftalata (DEHP)) 30-tih godina XX veka, koja se koristi kao omekšivač u proizvodnji PVC plastike (polivinil-hlorid) napravio je bum u industriji omekšivača za PVC.

UTICAJ FTALATA NA ZDRAVLJE DECE

Deca su mnogo osetljivija na izlaganje opasnim hemikalijama nego odrasli jer imaju veću površinu kože u odnosu na svoju težinu, veći kapacitet pluća i brži metabolizam. Samim tim, deca mogu da unesu više opasnih hemikalija nego odrasli i to u periodu kada je njihov imuni i neurološki sistem još uvek u razvoju. (Braun et al., 2013).

*Ftalati su supstance za koje je dokazano je da imaju toksične efekte na reprodukciju tako što štetno da utiču na plodnost i na plod, a za neke od njih (DEHP, DBP, BBP, DIBP) je dokazano da mogu dovesti do poremećaja rada endokrinog sistema, odnosno da su endokrini disruptori (eng. *Endocrine Disrupting Chemicals -EDCs*).*

Dečije sobe su pune plastičnih predmeta koji mogu da sadrže opasne hemikalije koje dovode do poremećaja rada endokrinog sistema. **Endokrini disruptori** su hemikalije koje mogu da se remete rad endokrinog sistema tako što preuzmu ulogu hormona ili blokiraju receptore za hormone, što može uticati na razvoj i funkcionisanje organizma.

Efekti endokrinskih disruptora mnogo zavise od perioda njihovog ulaska u organizam, naročito ukoliko se to desi u kritičnim fazama života,

kao što je trudnoća (kada mogu uticati na razvoj ploda), rano detinjstvo ili period adolescencije (Agay-Shay et al., 2015). Tokom ovih kritičnih faza u razvoju potrebno je preduzeti posebne mere zaštite ljudi od efekata i izloženosti endokrinim disruptorima, zbog toga što ove supstance čak i u veoma niskim dozama mogu biti štetne za razvoj. Zbog toga je važno obratiti naročito pažnju pri opremanju dečije sobe, kao i pri odabiru igračaka.

PRISUSTVO FTALATA U IGRAČKAMA U EU

Izveštaj Evropske agencije za hemikalije (ECHA) iz februara 2018. godine ukazuje na relativno veliki broj proizvoda na evropskom tržištu koji sadrže supstance ograničene za proizvodnju, primenu ili korišćenje (ECHA, 2018). Inspektorji 27 zemalja proverili su sastav 1009 smeša, 4599 proizvoda i 17 supstanci i identifikovali da 18% ne odgovara propisanim ograničenjima i zabranama. **Svaka peta ispitivana igračka sadrži nivo ftalata viši od dozvoljenog.**

VAŽNOST IZVEŠTAJA ECHA, 2018

Izveštaj apostrofira odgovornost kompanija da pribave informacije o hemijskom sastavu proizvoda kojim snabdevaju tržište. Aktivnosti bi trebalo da uključe proaktivno testiranje proizvoda i potpisivanje ugovora između snabdevača o tome da hemijski sastav odgovara zakonodavnom okviru za hemikalije. U Izveštaju se takođe navodi da će nadležne institucije nastaviti da podržavaju legislativni okvir, Uredbu 1907/2007 (REACH) i ograničenja propisana njom i dalje sprovoditi analizu proizvoda na tržištu.

Takođe, rezultati inspekcijskog nadzora u četiri zemlje EU (Češka Republika, Poljska, Mađarska i Slovačka) pokazali su da je od 104 uzoraka igračaka koje su testirane, više od trećine sadržalo nedozvoljene koncentracije ftalata (Kobylecka, 2018).

ECHA je identifikovala i potrebu za ograničenjem rizika za životnu sredinu zbog zabrinutosti za efekte na ptice, organizme sedimenta i zemljишta i sisare koje uzimaju hranu u kojoj ima ftalata.

Dve najnovije studije otkrile su da izlaganje ovim hemikalijama u trudnoći može uticati na govorno-jezički razvoj kod dece i rani početak ženskog puberteta.

U jednoj od njih, objavljenoj u časopisu *JAMA Pediatrics*, autori su ispitivali nivo ftalata kod trudnica u odnosu na govorno-jezički razvoj kod njihove dece (Bornehag et al., 2018).

Studija je obuhvatila 963 dece i majki iz Švedske i 370 majki i dece iz SAD. Istraživači su određivali prisustvo ftalata u uzorcima urina

Supstance koje su zabranjene u dečijim igračkama, a koje se najčešće nalaze baš u tim predmetima su **upravo ftalati – oko 20%** (DEHP, DBP i BBP). Za oko 39% uzoraka poreklo nije poznato, dok je 17% ispitanih uzoraka u kojima su pronađene zabranjene supstance poreklom iz Kine.

trudnica u ranoj fazi trudnoće. Nakon rođenja deteta, roditelji su popunjavali upitnik o govorno-jezičkom razvoju njihovog deteta u dobi od 30 meseci u Švedskoj i od najmanje dve godine starosti u SAD. Naročito dva ftalata, dibutil ftalat (DBP) i butilbenzil ftalat (BBP) - oba klasifikovana kao toksična po reprodukciju i kao endokrini disruptori - statistički su značajno povezana sa usporenim govorno-jezičkim razvojem u švedskim i američkim ispitivanim grupama.

Druga nedavna studija o humanoj reprodukciji pokazala je da su čerke majki koje su imale viši nivo određenih hemikalija u telu tokom trudnoće - ranije ušle u pubertet. Veza je pronađena sa supstancom koja predstavlja proizvod razgradnje dietil ftalata (DEP), koji se koristi kao komponenta mirisa, i triklosanom, koji je antibakterijski agens u određenim sapunima i pastama za zube (Harley et al., 2019).

SISTEM BRZE RAZMENE INFORMACIJA O NEBEZBEDNIM PROIZVODIMA U EU (RAPEX)

Prema podacima objavljenim u Izveštaju Sistema brze razmene informacija o nebezbednim proizvodima u zemljama EU (RAPEX) za 2017. godinu, na prvom mestu po broju nebezbednih proizvoda nalaze se igračke (29%), zatim motorna vozila (20%), odeća i tekstil (12%), električni uređaji (6%), predmeti za negu dece (5%), itd (Rapex, 2018). Najveći rizik od navedenih nebezbednih proizvoda potiče od povreda (28%), a na drugom mestu se nalazi rizik od hemikalija (22%), zatim od gušenja, električnog udara i požara (Slika 1).

Potrošači u Srbiji nemaju uvid u to šta objavljuje RAPEX sistem, izuzev onih građana koji znaju engleski jezik i koji se sami informišu. Bez obzira što Srbija još uvek nije pristupila Evropskoj uniji i samim tim nije obavezna da

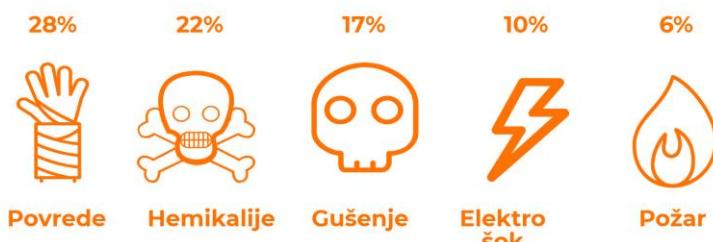
primenjuje evropske zakone, na osnovu člana 16. Zakona o opštoj bezbednosti proizvoda, koji je usvojen 2009. godina (Službeni glasnik 41/09), Vlada RS je u obavezi da u roku od 20 dana nakon dobijanja informacija od Rapex sprovede mere u smislu da te iste proizvode povuče sa tržišta Srbije, odnosno da izda uputstva nadležnim inspekcijskim organima i carini. Svi potrošači koji žele da provere koji proizvodi su povučeni sa tržišta Evropske unije i informišu se da li opozvane robe možda ima na našem tržištu mogu to da učine preko sajta za brzo alarmiranje na nebezbedne proizvode na sledećem linku:

https://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts/repository/content/pages/rapex/index_en.htm

5 najčešćih nebezbednih proizvoda u EU u 2017

5 najčešćih rizika od nebezbednih proizvoda u EU u 2017

Slika 1. Pet najčešćih nebezbednih proizvoda i rizika od nebezbednih proizvoda u EU u 2017. godini

PRISUSTVO FTALATA U IGRAČKAMA U REPUBLICI SRBIJI

Na osnovu Zakona o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe („Sl. glasnik RS”, broj 92/2011), Zakona o zdravstvenoj zaštiti („Sl. glasnik RS”, broj 107/2005, 72/2009, 88/2010, 99/2010) i **Programa javnog zdravlja u funkciji instituta i zavoda za javno zdravlje**, u Republici Srbiji se kontinuirano obavlja kontrola, prikupljaju podaci i prati stanje zdravstvene ispravnosti predmeta opšte upotrebe i izrađuje godišnji Izveštaj o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe. U okviru kontrole fizičko-hemijske

ispravnosti predmeta opšte upotrebe prikupljaju se podaci o broju pregledanih, broju neispravnih uzoraka (ukupno, prema poreklu i prema vrstama proizvoda) i broju pregledanih i broju neispravnih uzoraka domaćeg porekla i iz uvoza u pogledu: vizuelnog pregleda, provere deklaracije, sastava, pH vrednosti, ukupne migracije, specifične migracije, sadržaja olova, kadmijuma, žive, arsena, hroma, nikla, mangana, pesticida, konzervanasa, omekšivača i ostalih parametara ispitivanja.

Na osnovu *Izveštaja o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe u Republici Srbiji u 2017. godini* (Batut, 2018) najveći procenat fizičko-hemijske neispravnosti odnosio se na igračke (6%), zatim posuđa (4,8%) i sredstava za ličnu higijenu (4%) (Batut, 2018).

Od ukupno 384 kontrolisanih uzoraka igračaka (358 iz uvoza i 26 domaćeg porekla) 23 je ocenjeno kao neispravno u fizičko-hemijskom smislu (6,0%). Od 215 kontrolisanih uzoraka igračaka iz uvoza na prisustvo omekšivača (ftalata), 7 uzoraka je bilo neispravno. Od 9 kontrolisanih igračaka domaćeg porekla na prisustvo ftalata, nije bilo neispravnih uzoraka. Dakle od ukupnog broja kontrolisanih igračaka na prisustvo ftalata (224), oko 3 % je bilo neispravno.

NEPRO SISTEM REPUBLIKE SRBIJE

Po uzoru na evropski, Republika Srbija je uspostavila svoj sistem za brzu razmenu informacija o nebezbednim proizvodima, koji je formiran u skladu sa Zakonom o opštoj bezbednosti proizvoda („Službeni glasnik RS“ broj 41/09). Ovaj sistem se naziva [NEPRO](#). Cilj ovog sistema je brza razmena informacija i uzbunjivanje nadležnih organa u Srbiji, radi preduzimanja mera u vezi sa rizicima koje opasan proizvod predstavlja po zdravlje i bezbednost potrošača. NEPRO sistem kao sastavni deo sistema tržišnog nadzora ima svrhu da potrošačima omogući bolju zaštitu od nebezbednih proizvoda, a istovremeno i da edukuje sve učesnike na tržištu i podigne svest o značaju bezbednosti proizvoda. U okviru NEPRO sistema definisano je 11 vrsta rizika u vezi sa proizvodima: rizik od opeketina, hemikalija, gušenja, posekotine, oštećenja sluha, električnog udara, eksplozije, povrede, mikrobiološki rizik, rizik od požara i rizik od davljenja. Statistika pokazuje, kada je reč o garderobi i tekstilu da su oni najčešće obeleženi kao opasni zbog rizika od gušenja ili iritacije. Iako je NEPRO uspostavljen još krajem

2009. godine, za njega se još uvek malo zna i potrebno je mnogo rada i edukacije da se potrošači i proizvođači informišu o njegovom postojanju i načinu na koji funkcioniše.

U NEPRO bazi podataka nalazi se samo 7 nebezbednih proizvoda u odnosu na hemijski rizik, od čega samo 1 igračka (mirišljiva lutka sa zvukom, broj objave 395/2016) za koju je izrečena mera povlačenja sa tržišta i opoziv od potrošača (vraćanje proizvoda koji je već dospeo do potrošača). **Poređenjem podataka iz Izveštaja o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe u Republici Srbiji iz 2017. godine (Batut, 2018)** koji navodi da je u 7 igračaka je pronađena nedozvoljena koncentracija omešivača, i NEPRO sistema gde se ove igračke uopšte ne navode, jasno je da se baza redovno ne ažurira i/ili se uopšte ne unose rezultati inspekcijskog nadzora igračaka od strane sanitarne inspekcije. Struktura NEPRO sistema nije dovoljno jednostavna za korišćenje od strane prosečnog korisnika, s toga je potrebno da se značajno unapredi kako bi se olakšao način pretraživanja podataka.

3

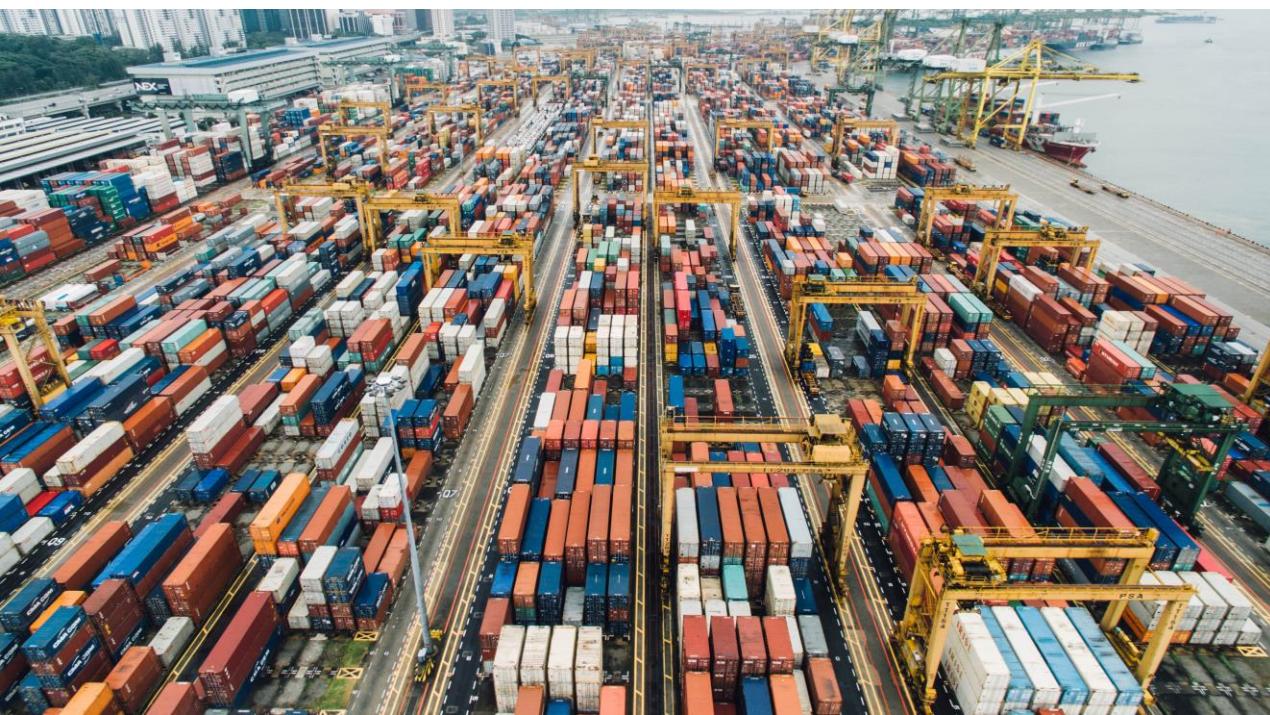
REGULATORNI I STRATEŠKI OKVIR

Republika Srbija se nalazi u procesu evropskih integracija i ima status kandidata od marta 2012. godine. U toku ovog procesa RS ima obavezu da uskladi svoje zakonodavstvo sa pravnim tekovinama EU („acquis communautaire“). Kako bi se planirao i pratilo proces implementacije transpozicije propisa, Vlada RS je usvojila Nacionalni program za usvajanje pravnih tekovina EU (NPAA), u čijoj je trećoj reviziji (februar, 2018) predviđeno potpuno usklađivanje domaćeg zakonodavstva s pravom Evropske unije do kraja 2021. godine.

U oblasti upravljanja hemikalijama, zakonodavni okvir je u značajnoj meri usaglašen sa propisima EU, ali je neophodno nastaviti sa daljim razvojem zakonodavnog okvira, kako kroz dalju harmonizaciju propisa uzimajući u obzir nove uredbe EU, kao i izmene

i dopune postojećih, tako i jačanjem kapaciteta neophodnih za sprovođenje propisa.

Međutim, zakonodavni okvir u vezi bezbednosti igračaka koji je na snazi u RS nije usaglašen sa EU propisima. U toku 2018. godine predstavljen je novi Nacrt zakona o predmetima opšte upotrebe, koji se odnosi i na igračke i u tom delu usaglašen je u najvećoj meri sa EU propisima. Nacrt je usvojen od strane Vlade RS i trenutno se novi Predlog ovog zakona nalazi u skupštinskoj proceduri za usvajanje. Po usvajanju zakona, propisan je rok od 18 meseci za donošenje Pravilnika o bezbednosti igračaka kojim će se transponovati Evropska direktiva o igračkama.

FTALATI

Regulatorni okvir za stavljanje proizvoda na tržište koji u sebi sadrže ftalate čine Zakon o hemikalijama i pravno pozitivni propisi, pravilnici proizišli iz ovog zakona. To su Pravilnik o ograničenjima i zabranama proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija (Sl.glasnik RS br.90/2013, 25/2015, 2/2016, 44/2017, 36/18), Lista supstanci kandidata za Listu supstanci koje izazivaju zabrinutost (Sl. glasnik RS, br. 58/16, 22/2018), Lista supstanci koja izaziva zabrinutost (Sl.glasnik RS, br.94/13, 101/16, 22/18) koja je, kao i ostale informacije o SVHC, dostupna na zvaničnoj internet prezentaciji ministarstva nadležnog za zaštitu životne sredine.

Supstance koje mogu prouzrokovati ozbiljne posledice po ljudsko zdravlje i životnu sredinu identifikuju se kao supstance koje izazivaju zabrinutost (eng. Substances of Very High Concern - SVHC). To su, pre svega, supstance koje su karcinogene, mutagene ili toksične po reprodukciju (eng. Cancerogenic, Mutagenic, Toxic for reproduction CMR), kao i supstance koje su perzistentne (dugotrajne, teško se razlažu), bioakumulativne (nakupljaju se u živim organizmima) i toksične (eng. Persistent, Bioaccumulative and Toxic-PBT), kao i veoma perzistentne i veoma biakumulativne (eng. very Persistent very Bioaccumulative- vPvB). U ovu grupu spadaju i druge supstance koje izazvaju zabrinutost, među kojima su i supstance koje ometaju rad endokrinog sistema (tzv. endokrini disruptori). Mogućnosti za ispoljavanje štetnih efekata variraju u zavisnosti od potencijala supstance da ih izazove, koncentracije kojoj smo bili izloženi i trajanja izloženosti, kao i od životnog doba u kome je došlo do izlaganja.

Zbog svojstva da se akumuliraju u organizmu, SVHC mogu izazvati neke od gore navedenih štetnih efekata, bilo da je reč o jednokratnom izlaganju većim koncentracijama, o dugotrajanom ili ponovljenom izlaganju istoj ili različitim supstancama u malim koncentracijama. Stoga, povećana incidenca

raka, pojava malformacija ploda, kao i razvojnih poremećaja kod dece, sterilitet kod žena i muškaraca, dijabetes, su samo neke od bolesti koji se mogu u značajnoj meri povezati sa izlaganjem SVHC.

Između ostalih, u supstance koje izazivaju zabrinutost spadaju, *inter alia*, i određene supstance iz grupe ftalata (estri ftalne kiseline i alifatičnih alkohola) koji su najčešće korišćeni omekšivači plastike, a dokazano je da imaju toksične efekte na reprodukciju (mogu štetno da utiču na plodnost i na plod), **a za neke od njih (DEHP, DBP, BBP, DIBP) je dokazano da mogu dovesti do poremećaja rada endokrinog sistema.** Ftalati se mogu naći u plastičnim delovima različih proizvoda namenjenih za opštu upotrebu, ali i u PVC podovima, kablovima, crevima i obloženim tkaninama, pa i na koricama knjiga. Naime, ftalati se dodaju plastici na bazi polivinil hlorida (PVC) kao aditivi za omekšavanje i smanjivanje lomljivosti, ali se ne vezuju za polimer i postepeno se ispuštaju iz proizvoda od PVC materijala, te u kontaktu sa proizvodima koji ih sadrže može doći do izlaganja korisnika štetnim dejstvima ovih supstaci.

Odredbama člana 27. Zakona o hemikalijama obuhvaćeno je 9 ftalata koji spadaju u supstance koje izazivaju zabrinutost jer se nalaze na Listi kandidata SVHC. Spisak ftalata obuhvaćenih odredbama člana 27. Zakona o hemikalijama dat je u Tabeli 1:

Tabela 1. Lista kandidata supstanci koje izazivaju zabrinutost (Lista kandidata SVHC)

Naziv supstance i skraćenica	Skraćenica	EC. br.	CAS br.
1. Di-(2-ethylheksil) ftalat <i>(sinonim: bis(2-ethylheksil) ftalat)</i>	DEHP	204-211-0	117-81-7
2. Benzil butil ftalat	BBP	201-622-7	85-68-7
3. Dibutil ftalat	DBP	201-557-4	84-74-2
4. Diizobutil ftalat	DIBP	201-553-2	84-69-5
5. Di-n-pentil ftalat	DNPP	205-017-9	131-18-0
6. Diizopentil ftalat	DIPP	210-088-4	605-50-5
7. n-pentil-izopentil ftalat	NPIPP	-	776297-69-9
8. Di-(2-metoksietyl) ftalat <i>(sinonim: bis(2-etoksietil) ftalat)</i>	DMEP	204-212-6	117-82-8
9. Di-n-heksil ftalat	DNHP	201-559-5	84-75-3

Ukoliko je neki od navedenih ftalata prisutan u proizvodu u koncentraciji većoj od 0,1%, proizvođači, uvoznici i distributeri proizvoda su u obavezi da na zahtev potrošača dostave informacije dovoljne za bezbednu upotrebu tog proizvoda, a najmanje ime te supstance.

Pored navedenog osvrta na odredbe propisa koji se odnose na ftalate kao SVHC, važno je naglasiti da postoje i odredbe propisa o hemikalijama koje utvrđuju zabrane i ograničenja za korišćenje pojedinih ftalata u igračkama i predmetima namenjenim za negu

dece (Tabela. 2). Naime, Pravilnikom o ograničenjima i zabranama proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija ("Sl. glasnik RS", br. 90/13, 25/15, 2/16, 44/2017, 36/18) za tri ftalata (DEHP, DBP, BBP) sa Liste SVHC, propisana je zabrana prisustva u igračkama i predmetima namenjenim za negu dece u koncentraciji iznad 0,1%. Takođe, kada se radi o igračkama i predmetima namenjenim za negu dece koje deca mogu staviti u usta, zabrane su propisane i za dodatna tri ftalata

(di-izononil ftalat (DINP), di-izodecil ftalat (DIDP), di-n-oktil ftalat (DNOP)) koji još uvek nisu uključeni u Listu kandidata SVHC. Dodatno, prema EU propisima o igračkama sa kojima domaći propisi još uvek nisu usklađeni, prisustvo CMR substance nije dozvoljeno u koncentracijama jednakim ili većim od specifične granične koncentracije za klasifikaciju u relevantnu klasu opasnosti, koja za DIBP iznosi 5% kada se radi o toksičnosti po reprodukciju.

Tabela 2. Zabrane i ograničenja za korišćenje pojedinih ftalata u igračkama i predmetima namenjenim za negu dece

Isečak iz Dela 1. Priloga 1. PRAVILNIKA O OGRANIČENJIMA I ZABRANAMA PROIZVODNJE, STAVLJANJA U PROMET I KORIŠĆENJA HEMIKALIJA ("Službeni glasnik RS", br. 90/13, 25/15, 2/16, 44/2017, 36/18)		
Redni broj ograničenja i zabrane	Naziv supstance, grupe supstanci ili smeša, CAS broj i EC broj	Ograničenja i zabrane
51.	Ftalati a) Bis(2-ethylheksil) ftalat, (bis(2-ethylhexyl) phthalate, DEHP) CAS br. 117-81-7, EC br. 204-211-0 b) Dibutil ftalat, (dibutyl phthalate, DBP) CAS br. 84-74-2, EC br. 201-557-4 v) Benzil butil ftalat, (benzyl butyl phthalate BBP) CAS br. 85-68-7, EC br. 201-622-7	1. Zabranjeno je korišćenje ovih supstanci ili smeša koje ih sadrže u igračkama i predmetima namenjenim za negu dece u koncentracijama većim od 0,1% (m/m) plastifikovanog materijala. 2. Zabranjeno je stavljanje u promet igračaka i predmeta namenjenih za negu dece koji sadrže više od 0,1% (m/m) ovih ftalata. 3. Predmet namenjen za negu dece jeste svaki proizvod koji je namenjen za olakšavanje spavanja, relaksaciju, higijenu, hranjenje i sisanje odojčadi.
52.	Ftalati a) Di-izononil ftalat, (di-"isononyl" phthalate, DINP) CAS br. 28553-12-0 i 68515-48-0, EC br. 249-079-5 i 271-090-9 b) Di-izodecil ftalat, (di-"isodecyl" phthalate, DIDP) CAS br. 26761-40-0 i 68515-49-1, EC br. 247-977-1 i 271-091-4 v) Di-n-oktil ftalat, (di-n-octyl phthalate, DNOP) CAS br. 117-84-0, EC br. 204-214-7	1. Zabranjeno je korišćenje ovih supstanci ili smeša koje ih sadrže u igračkama i predmetima namenjenim za negu dece koje deca mogu staviti u usta u koncentracijama većim od 0,1% (m/m) plastifikovanog materijala. 2. Zabranjeno je stavljanje u promet igračaka i predmeta namenjenih za negu dece koji sadrže više od 0,1% (m/m) ovih ftalata. 3. Predmet namenjen za negu dece jeste svaki proizvod koji je namenjen za olakšavanje spavanja, relaksaciju, higijenu, hranjenje i sisanje odojčadi.

DEČIJE IGRAČKE

Važeći propisi Republike Srbije nisu usaglašeni sa evropskim propisima po pitanju bezbednosti dečijih igračaka. Uporedni pregled propisa Srbije i EU dat je u Tabeli 3:

Tabela 3. Propisi EU i Republike Srbije koji regulišu dečije igračake

Oblast	Evropska Unija	Republika Srbija
Igračke	<p>Direktiva o bezbednosti igračaka (2009/48/EC), sa dopunama 2014/84/EU i 2017/898/EU</p> <p>Između ostalog, propisuje uslove za dobijanje CE znaka, notifikaciju i Izveštaj o usaglašenosti.</p>	<p>Važeći propisi u Srbiji koji uređuju bezbednost igračaka nisu usklađeni sa propisima EU.</p> <p>Važeći propisi su:</p> <p>Zakon o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe (Sl.glasnik RS 92/11)</p>
	<p>Direktiva o opštoj bezbednosti proizvoda (2001/95/EZ)</p>	<p>Pravilnik o uslovima u pogledu zdravstvene ispravnosti predmeta opšte upotrebe koji se mogu stavljati u promet (Sl.list SFRJ 17/91)</p> <p>Međutim, u toku 2018. godine pripremljen je novi Predlog zakona o predmetima opšte upotrebe koji obuhvata i igračke (trenutno je u skuštinskoj proceduri), i u pripremi je Pravilnik o bezbednosti igračaka, tako da se очekuje da će do kraja 2019. godine zakonodavni okvir koji se odnosi na igračke biti usklađen sa EU Direktivom o bezbednosti igračaka 2009/48/EC.</p>
		<p>Zakon o opštoj bezbednosti proizvoda („Sl. glasnik RS“ broj 41/09).</p> <p>Zakon o tehničkim zahtevima za proizvode i ocenjivanju usaglašenosti („Sl.glasnik RS“ broj 36/09)</p>

Novi Predlog zakona o predmetima opšte upotrebe

U delu VIII **Predloga zakona o predmetima opšte upotrebe**, članovima od 39-56, definisani su **pojam igračaka, obaveze subjekata u poslovanju igračkama** (obaveze proizvođača, ovlašćenog zastupnika, uvoznika, distributera), usaglašenost igračaka u smislu osnovnih bezbednosnih zahteva (opšti i posebni bezbednosni zahtevi), **upozorenja, pretpostavka o usaglašenosti igračke, deklaracija o usaglašenosti, opšta načela znaka usaglašenosti, pravila i uslovi za stavljanje znaka usaglašenosti, ocenjivanje usaglašenosti (procena bezbednosti, postupci ocenjivanja usaglašenosti, pregled tipa), potrebna tehnička dokumentacija.**

U čl. 57-59 definisani su osnovni zahtevi za **imenovanu telo za ocenjivanje usaglašenosti igračaka sa sedištem u Republici Srbiji**, način njegovog rada, kao i nadzor nad radom imenovanog tela koje sprovodi ministarstvo nadležno za poslove zdravlja.

U čl. 60-61 definisano je **postupanje sa igračkama koje predstavljaju rizik** kao i postupanje kada su u pitanju formalne neusaglašenosti.

Sadržaj deklaracije na igračkama

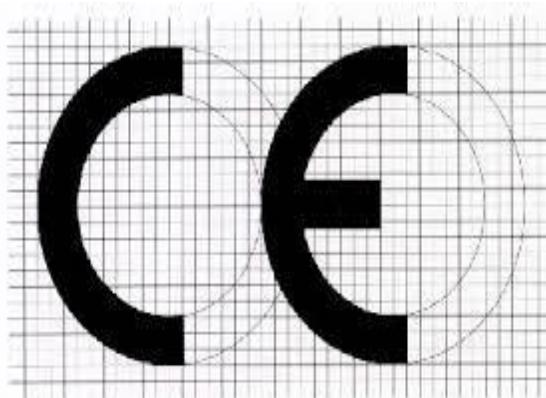
Iako čl. 8. Zakona o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe (Sl. glasnik RS br. 92/2011) jasno kaže da predmet opšte upotrebe koji se stavlja u promet u Republici Srbiji mora imati deklaraciju, ministarstvo nadležno za poslove zdravlja, nije donelo podzakonski akt (koji je trebalo da se doneše u roku od šest meseci od dana stupanja na snagu ovog zakona) a koji propisuje način deklarisanja, sadržaj deklaracije i označavanje predmeta opšte upotrebe.

S obzirom da je novi Predlog zakona o predmetima opšte upotrebe u skupštinskoj proceduri (objavljen na sajtu Skupštine Srbije krajem septembra 2018.godine), deo VIII koji se odnosi na igračke sadrži jasne odredbe koje se odnose na sadržaj deklaracije kao i obaveze subjekata u poslovanju igračaka, očekuje se da će regulatorni okvir u tom smislu biti značajno poboljšan i usklađen sa EU direktivom o bezbednosti igračaka.

CE znak i srpski znak usaglašenosti

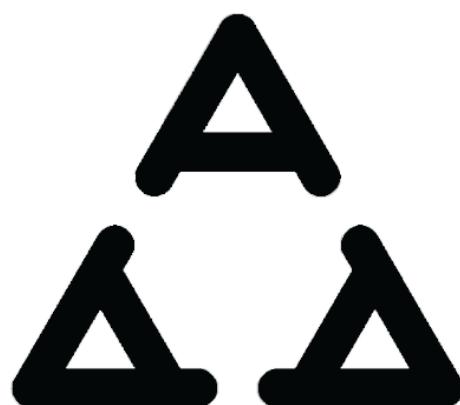
CE znak je oznaka koja označava da je igračka projektovana i proizvedena u skladu sa zdravstvenim, bezbednosnim i drugim propisima EU koji su relevantni za tu igračku. CE potiče od francuskog naziva „Conformite Européenne“ ili „u saglasnosti sa standardima, pravilima i zakonima“. U skladu sa Evropskom direktivom o bezbednosti igračaka 2009/48/EC sve igračke koje se stavljuju na tržište EU moraju da imaju CE znak (Slika 2.).

Slika 2. CE – Evropski znak usaglašenosti

Kada proizvođač postavi CE znak na igračku, on garantuje da je proizvod projektovan, proizведен i usaglašen sa svim bitnim zahtevima direktiva koje se primenjuju na igračke. Proizvođač može koristiti gotove proizvode, delove ili komponente za proizvodnju finalnog proizvoda, ali on uvek mora zadržati odgovornost za proizvod. Zbog svega navedenog, proizvođačima se preporučuje da nabavljaju komponente i delove od proverenih isporučilaca, koji imaju sve potrebne sertifikate, ateste, CE znak ili rezultate ispitivanja iz akreditovanih laboratorijskih ustanova za robu koju isporučuju.

Srpski znak usaglašenosti je oznaka koju u skladu sa domaćim propisima proizvođač stavlja na proizvod i kojim se potvrđuje da je taj proizvod usaglašen sa primenjivim zahtevima svih propisa koji propisuju njegovo stavljanje na tržište. Spisak standarda za usaglašenost igračaka (SRPS EN 71) biće objavljen uz podzakonski propis kojim se uređuje oblast bezbednosti igračaka (Slika 3.).

Slika 3. Srpski znak usaglašenosti

Zakonom o tehničkim zahtevima za proizvode i ocenjivanju usaglašenosti ("Službeni glasnik RS", broj 36/09) propisano je da proizvođač stavlja znak usaglašenosti na proizvod koji je usaglašen sa tehničkim propisom.

Novi Predlog zakona o predmetima opšte upotrebe predviđa obavezu proizvođača igračaka da dokaže usaglašenost igračke sa relevantnim standardima, pravilima i zakonima, da pripremi deklaraciju o usaglašenosti i postavi znak usaglašenosti.

OSVRT NA SAICM PROGRAM O HEMIKALIJAMA U PROIZVODIMA I CILJEVE ODRŽIVOG RAZVOJA

Alternativa za bezbednije hemikalije (ALHem) je organizacija civilnog društva u Srbiji koja se zalaže za smanjenje rizika od opasnih hemikalija u cilju zaštite zdravlja ljudi i životne sredine. ALHem je član međunarodne IPEN mreže koja se zalaže za budućnost bez toksičnih hemikalija od 2013. godine.

ALHem je sproveo istraživanje prisustva ftalata u plastičnim igračkama i predmetima za negu dece, kao i kampanju u cilju podizanja svesti potrošača o zdravstvenoj bezbednosti igračaka uz podršku IPEN-ovog Programa o hemikalijama u proizvodima. Istraživanje takođe doprinosi implementaciji politike Strateškog pristupa međunarodnom upravljanju hemikalijama (SAICM)¹, konkretno Programa Hemikalije u proizvodima koji ima za cilj da poboljša transparentnost informacija o prisutnim hemikalijama u igračkama i predmetima za negu dece.

ALHem prati Strategiju globalne politike u ovoj oblasti, odnosno sprovodi politiku SAICM, koja ima za cilj da do 2020. godine postigne bezbedno upravljanje hemikalijama kroz ceo životni ciklus, odnosno da se hemikalije proizvode i koriste na način koji ima minimalan negativan uticaj na zdravlje ljudi i životnu sredinu.

Cilj SAICM Sveobuhvatne strategije politike u ovoj oblasti jeste da “informacije o hemikalijama kroz ceo životni ciklus uključujući i njihovo prisustvo u proizvodima budu dostupne, adekvatne, razumljive, jednostavne za korišćenje i prilagođene potrebama različitih zainteresovanih strana. Informacije treba da sadrže efekte na zdravlje ljudi i na životnu sredinu, svojstva hemikalija, načine korišćenja, mere zaštite i zakonodavni status”².

Prvi merljivi cilj za implementaciju SAICM Sveobuhvatne strategije politike jeste praćenje 50 hemikalija koje izazivaju zabrinutost u potrošačkim proizvodima u 75 zemalja sa javno dostupnim podacima do 2025. godine.

Grupe hemikalije koje mogu biti izabrane kao prioritetne uključuju perzistente, bioakumulativne i toksične (PBT); veoma perzistentne i veoma bioakumulativne (vPvB); karcinogene i mutagene supstance; supstance koje imaju negativni efekat na, između ostalog, reproduktivni, endokrini, imuni ili nervni sistem; dugotrajne organske zagađujuće supstance (POPs); Hg i druge hemikalije od globalnog značaja; hemikalije koje se proizvode ili koriste u velikim količinama, hemikalije koje su predmet široke upotrebe, kao i druge hemikalije od značaja na nacionalnom nivou.

¹www.saicm.org

² [http://www.saicm.org/Portals/12/Documents/saicmtexts/New SAICM Text with ICCM resolutions_E.pdf](http://www.saicm.org/Portals/12/Documents/saicmtexts/New%20SAICM%20Text%20with%20ICCM%20resolutions_E.pdf)

Određene supstance iz grupe ftalata imaju toksični efekat na reprodukciju i remete rad endokrinog sistema, proizvode se i koriste u velikim količinama, namerno se stavlju u proizvode od plastike, uključujući igračke, što je bio razlog da budu selektovane kao prioritetne u ovom istraživanju.

Kao što je naglašeno u SAICM Programu o hemikalijama u proizvodima³, odeljak 49 "informacije koje su važne u cilju zaštite zdravlja ljudi i životne sredine ne mogu se smatrati poverljivim..." Od izuzetne je važnosti da se odredba iz člana 27. Zakona o hemikalijama (odgovara članu 33. EU REACH Uredbe) koja omogućava potrošaču da zahteva informaciju o prisustvu SVHC u proizvodima i da ostvari svoja prava bez naknade što više koristi u praksi. Na ovaj način je kupcima data mogućnost da za one opasne hemikalije za koje još ne postoji zabrana ili ograničenje korišćenja u proizvodima, saznaju da li su prisutne u proizvodu koji nameravaju da kupe i na osnovu tog saznanja donešu odluku o kupovini. Na taj način se kupcima daje mogućnost da utiče na proizvodnju predmeta koji kupuje.

Međutim, potrebno je napomenuti da se ova odredba EU „Pravo da znaš“, a koje je Srbija preuzeila u domaće zakonodavstvo, odnosi samo na ograničen broj opasnih supstanci koje spadaju u tzv. Supstance koje izazivaju zabrinutost (SVHC), koje se nalaze na ECHA Listi supstanci kandidata <https://echa.europa.eu/candidate-list-table>, kojih je u ovom momentu 197.

Ciljevi SAICM Programa o hemikalijama u proizvodima se pre svega odnose na: poboljšanje komunikacije i to u smislu:

- razmene informacija među subjektima u lancu snabdevanja u cilju bezbednog upravljanja hemikalijama kroz uspostavljene alate komunikacije, odnosno mehanizme
- obelodanjivanja informacije od strane snabdevača proizvoda izvan lanca snabdevanja kako bi korisnici proizvoda mogli da donešu ispravne odluke pri odabiru i kupovini željenog proizvoda
- obezbeđivanja da je informacija tačna, važeća i dostupna

Iako je SAICM CIP dobrovoljni mehanizam, to je jedini međunarodni instrument koji bi omogućio da informacije o svim prisutnim hemikalijama u proizvodima (ne samo SVHC) budu transparentne, pouzdane i dostupne. Do sada je samo pet organizacija pristupilo SAICM CiP programu i nijedna iz industrije igračaka. Smatramo da, ako se implementira, SAICM CiP program postao važan međunarodni instrument koji bi vodio do bezbednijih i održivih proizvoda, manje izloženosti hemikalijama, bezbednijeg upravljanja otpadom, boljeg zdravlja ljudi i čistije životne sredine.

ALHem u potpunosti podržava IPEN-ov cilj implementacije Programa Hemikalije u proizvodima koji glasi:

³http://www.saicm.org/Portals/12/Documents/EPI/CiP%20programme%20October2015_Final.pdf

“Obezbediti pristup informacijama o hemikalijama koje imaju uticaj na zdravlje i životnu sredinu, kao i identifikaciju i količinu hemikalija u proizvodima kroz ceo životni ciklus hemikalija, od proizvodnje, korišćenja, reciklažu i/ili odlaganje”.

SAICM je razvio ciljeve i instrumente kako bi se dostigli relevantni Ciljevi održivog razvoja (Sustainable Development Goals-SDGs). Ovi globalni ciljevi predstavljaju univerzalni poziv na delovanje radi iskorenjivanja siromaštva, zaštite životne sredine i obezbeđivanja mira i prosperiteta za sve. Relevantni SDG ciljevi za Program Hemikalije u proizvodima su pre svega 3, 8 i 16.⁴

Ovaj projekat doprinosi implementaciji SDG 3, **SAICM target 3.1** “Uspostaviti zakonodavni okvir za upravljanje hemikalijama i ratifikovati međunarodne konvencije koje se odnose na kontrolu hemikalija”, kao i konkretnu meru broj 9:

“Usvojiti instrumente politike u 75 zemalja do 2025 koji zabranjuju prisustvo karcinogenih supstanci, supstanci koje imaju negativni efekat na nervni i endokrini sistem u proizvodima, uključujući kozmetičke proizvode i sredstva za čišćenje, materijale koji dolaze u kontakt sa hranom, igračke/predmete za negu dece u cilju njihove zamene bezbednjim alternativama; u 150 zemalja do 2030. godine.“

Projekat takođe doprinosi i implementaciji SDG 8, **SAICM target 8.8**“Zaštititi radna prava i promovisati bezbedno radno okruženje za sve radnike“, u ovom slučaju zaposlenih koji su angažovani u lancu snabdevanja igračkama i proizvodima za negu dece.

Projekat takođe doprinosi implementaciji SDG 16, SAICM target 16.1 „Obezbediti javno dostupne informacije o štetnim efektima svih hemikalija u prometu”, kao i konkretnu meru broj 1 koja kaže da: “Privredni sektor treba da pruži razumljive i pouzdane informacije o štetnim efektima hemikalija koje se nalaze u prometu do 2030, naročito karcinogenih i mutagenih supstanci, kao i onih koje imaju negativni efekat na reproduktivni, endokrini, imuni ili nervni sistem“, kao i konkretnu meru broj 3 u kojoj stoji da:“Privredni sektor treba da sproveđe SAICM Program Hemikalije u proizvodima u 150 zemalja do 2030. godine.”

Srbija je trenutno u procesu uspostavljanja institucionalnog okvira za praćenje dostignuća SDG. Strategija održivog razvoja Srbije je istekla 2017. godine, a poslednji izveštaj o sprovođenju Milenijumskih razvojnih ciljeva za period 2000-2015 je objavljen u 2015. godini. Poslednji nacionalni izveštaj pod nazivom „Srbija i Agenda 2030“ mapirao je postojeći nacionalni strateški okvir održivog razvoja u odnosu na ciljeve održivog razvoja kao polaznu tačku za dijalog i donošenje odluka o određivanju prioriteta SDG na nacionalnom nivou. Prema ovom izveštaju, Srbija ima nekoliko strategija čiji je cilj da podrži sprovođenje ciljeva održivog razvoja u vezi sa životnom sredinom br. 6, 7, 11, 12, 13 i 15. Međutim, održivi razvoj još uvek nije široko prihvaćena paradigma razvoja u Srbiji i postoji nedostatak svesti o tome da je održivost više od samo formalne obaveze UN-a.

⁴ SDG 3: Obezbediti zdrav život i promovisati blagostanje za ljude svih generacija; SDG 8: Promovisati inkluzivani održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve; SDG 16: Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve i graditi efikasne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima

4

KAMPAÑA IGRAČKA PLAČKA

Kampanju je sproveo Udruženje Alternativa za bezbednije hemikalije-ALHem u okviru projekta „Raising Awareness on Health Impact of the Chemicals Used in Children Toys and Childcare products“ u saradnji sa međunarodnom mrežom IPEN (<https://ipen.org/>) koja se zalaže za budućnost bez toksičnih hemikalija.

Cilj kampanje

Podizanje svesti potrošača o zdravstvenoj bezbednosti igračaka i predmeta za negu dece ispitivanjem prisustva sadržaja opasnih supstanci-ftalata za koje je propisana zabrana prisustva u igračkama i predmetima namenjenim za negu dece u koncentraciji iznad od 0,1%.

Predmet kampanje

Predmet kampanje su plastične igračke i predmeti za negu dece. Nabavljen je 15 uzoraka, od toga 13 plastičnih igračaka i 2

predmeta za negu dece koji su laboratorijski testirani na prisustvo 6 ftalata za koje postoji propisana zabrana, odnosno ograničenje od 0,1 % (m/m) u skladu sa Pravilnikom o ograničenjima i zabranama proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija („Sl.glasnik RS“, br. 90/2013, 25/2015, 2/2016, 44/2017, 36/2018).

Metodologija kampanje

Ispitivanje sadržaja ftalata je obuhvatilo 15 uzoraka dečijih igračka i predmeta za negu dece koji su delimično ili u potpunosti napravljeni od plastike. Uzorci su nabavljeni u dve radnje azijske robe široke potrošnje i dve trgovinske radnje specijalizovane za prodaju igračaka (Tabela 3).

Tabela 3. Ispitani uzorci dečijih igračaka i predmeta za negu dece

VRSTA UZORKA	NAZIV I OPIS PROIZVODA	ID UZORKA	PROIZVOĐAČ	UVOZNIK	ROBNA MARKA	TRGOVAC maloprodaja
Dečija igračka	Žuta patkica-igračka za kupanje	SRB-1	nema podataka	Hong Fa doo Pančevo	nema podataka	Fu Hao doo, Beograd
Dečija igračka	Morske životinjice-igračka za kupanje	SRB-2	nema podataka	Xun Teng doo N.Beograd	SH (Sheng Da Kong Toys) nema oznake da je registrovana	Fu Hao doo, Beograd
Dečija igračka	Pepa prase kolekcija-igračka za kupanje	SRB-3	nema podataka	Corolla Trade doo Beograd	Bath toy serise, Baby bath good companion -nema oznake da je registrovana	ABC Outlet Center, Beograd
Dečija igračka	Pony (konjić)	SRB-4	nema podataka	Xun Teng doo N.Beograd	nema podataka	Fu Hao doo, Beograd
Dečija igračka	Kuca sa ogrlicom iz kolekcije PAW Patrol	SRB-5	nema podataka	Xun Teng doo N.Beograd	PAW Patrol- nema oznake da je registrovana	Fu Hao doo, Beograd
Dečija igračka	Plastična lutka	SRB-6	nema podataka	Hong Fa doo Pančevo	Moppet Shirly, nema oznake da je registrovana	Fu Hao doo, Beograd
Dečija igračka	Lutka Maša	SRB-7	nema podataka	nema podataka	Iz kolekcije Maša I Meda- nema oznake da li je registrovana	Fu Hao doo, Beograd
Dečija igračka	Žuta patkica-igračka za kupanje	SRB-8	Infantino B Kids International Ltd.	FORMA VS doo, Beograd	Infantino, Blue-Box Toys-registrovana	Enci Menci, Beograd
Dečija igračka	Morske životinjice-igračka za kupanje	SRB-9	Playgro Pty Ltd.	FORMA VS doo, Beograd	Playgro- registrovana	Enci Menci, Beograd
Dečija igračka	Žuta patkica-igračka za kupanje	SRB-10	Canpol sp.z.o.o.SKA	MCG Group, Novi Sad	Canpol babies-registrovana	Dexy Co Kids, doo Beograd
Dečija igračka	Kuca iz kolekcije PAW Patrol	SRB-11	Spin Master International S.A.R.I.	Orbico trgovina i usluge doo, Beograd	PAW Patrol, Nickelodeon-registrovana	Dexy Co Kids, doo Beograd
Dečija igračka	Plastična knjiga-igračka za kupanje	SRB-12	Best Luck LS	Dexy Co Kids, doo Beograd	Best Luck- nema oznake da li je registrovana	Dexy Co Kids, doo Beograd
Dečija igračka	Mekana ragbi lopta	SRB-13	Hua Jun	Boj Komerc doo, Beograd	nema podataka	Dexy Co Kids, doo Beograd
Predmet za negu dece	Portikla sa unutrašnje strane od polimernog materijala	SRB-14	Nedostaje deklaracija	Nedostaje deklaracija	Nedostaje deklaracija	ABC Outlet Center, Beograd
Predmet za negu dece	Portikla, unutrašnja strana od polimernog materijala bele boje	SRB-15	Nedostaje deklaracija	Nedostaje deklaracija	Nedostaje deklaracija	ABC Outlet Center, Beograd

Laboratorijsko ispitivanje sadržaja ftalata realizovano je u Institutu za javno zdravlje „Milan Jovanović Batut“ u decembru 2018. godine. Laboratorija je akreditovana od strane Akreditacionog tela Srbije (ATS) prema SRPS ISO/IEC 17025 standardu, ima akreditovanu metodu za određivanje sadržaja ftalata u uzorcima proizvoda, odnosno predmeta opšte upotrebe i tehnički je opremljena za vršenje analiza sadržaja ftalata u proizvodima od plastifikovanog materijala.

Priprema i analiza uzorka vršena je prema akreditovanoj validovanoj dokumentovanoj metodi: VDM-98 koja je u Obimu akreditacije 01-130 navedena sa sledećim elementima: Određivanje sadržaja omekšivača (Dibutilbenzil ftalat, Di-butil ftalat, Di-(2-ethylheksil)ftalat, Di-n-oktil ftalat, Di-izononil ftalat) tehnikom HPLC/DAD (Test Method: CPSC-CH-C1001-09.3 Standard Operating Procedure for Determination of Phthalates April 1 st, 2010). Metoda je

akreditovana za dečije igračke i materijale od plastike, kao i za predmete predviđene za kontakt sa hranom, za opseg od 0,01% do 20% (m/m). Rezultati ispitivanja su u izveštaju izraženi kao procentualni sadržaj ftalata.

Ftalati čiji je sadržaj analiziran u proizvodima su sledeći: Bis(2-ethylheksil) ftalat (DEHP); Dibutil ftalat (DBP), Benzil butil ftalat (BBP), Diizononil ftalat (DINP), Diizodecil ftalat (DIDP), Di-n-oktil ftalat (DNOP), Diizobutil ftalat (DIBP). Svi navedeni ftalati su toksični po reprodukciju, odnosno mogu štetno da utiču na plodnost i na plod, a neki od njih (DEHP, DBP, BBP, DIBP) su identifikovani kao endokrini disruptori.

Analizirana je i usklađenost deklaracija sa etikete i ambalaže proizvoda sa novim Predlogom zakona o predmetima opšte upotrebe, s obzirom da sadržaj deklaracije nije propisan važećom regulativom koja uređuje bezbednost igračaka.

REZULTATI LABORATORIJSKOG ISPITIVANJA I ZAKLJUČCI

Rezultati su pokazali da je od 15 testiranih uzoraka, 7 bilo pozitivno na prisustvo Di-(2-ethylheksil) ftalata-DEHP (46,6 %) i to u opsegu koncentracija od 0,5 do 31,5 % (m/m) (Slika 4., Tabela 4.). Iako je testiran relativno mali broj uzorka, ovaj procenat pozitivnih uzoraka je veoma visok, naročito ako ga uporedimo sa podacima iz Izveštaja o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe u Republici Srbiji u 2017. godini (Institut za javno zdravlje Srbije Dr Milan Jovanovic Batut) koji navodi da je bilo 3,3 % neispravnih kontrolisanih igračaka na prisustvo omekšivača u 2017.

Naglašavamo da su 5 od 7 neusaglašenih igračaka zbog prisustva nedozvoljene koncentracije ftalata nabavljeni u azijskim radnjama. Od 4 ispitane igračake iz DexyCo Kids, 2 igračke su imale povišen sadržaj ftalata.

Dve igračake poznatih robnih marki nabavljene u prodavnici Enci Menci bile su ispravne. Nijedan uzorak od dva testirana predmeta za negu dece (portikle koje sa unutrašnje strane imaju plastični materijal) nije sadržao ispitivane ftalate.

Slika 4. Laboratorijski rezultati testiranja uzoraka na sadržaj ftalata

Tabela 4. Rezultati laboratorijskog ispitivanja

VRSTA UZORKA	ID UZORKA/deo igračke	DEHP [%]	BBP [%]	DBP [%]	DINP [%]	DnOP [%]	DIDP [%]	DIBP [%]
Dečija igračka	SRB-1	25,9 ±3,6	<0,01	0,04±0,01	<0,05	<0,01	<0,05	<0,01
Dečija igračka	SRB-2	kraba	0,07±0,01	<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,01
		konjić	0,09±0,01	<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,01
Dečija igračka	SRB-3	Tata prase	13,8±1,9	<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05
		Džordž prase	8,6±1,2	<0,01	0,08±0,01	<0,05	<0,01	<0,05
								<0,01
Dečija igračka	SRB-4	21,4 ±3,8	<0,01	0,01	<0,05	<0,01	<0,05	<0,01
Dečija igračka	SRB-5		<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05	<0,01
Dečija igračka	SRB-6	glava	31,5 ±4,4	<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05
		noga	<0,01	<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05
		ruka	0,52±0,07	<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05
Dečija igračka	SRB-7	noga	<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05	<0,01
		cipela	<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05	<0,01
		glava	22,9±3,2	<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05
Dečija igračka	SRB-8		<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05	<0,01
Dečija igračka	SRB-9	kraba	<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05	<0,01
		školjka	<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05	<0,01
		patkica	<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05	<0,01
Dečija igračka	SRB-10		<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05	<0,01
Dečija igračka	SRB-11		<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05	<0,01
Dečija igračka	SRB-12	0,92±0,12	<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05	<0,01
Dečija igračka	SRB-13	19,9±2,8	<0,01	<0,01	0,27 ± 0,08	<0,01	<0,05	<0,01
Predmet za negu dece	SRB-14		<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05	<0,01
Predmet za negu dece	SRB-15		<0,01	<0,01	<0,05	<0,01	<0,05	<0,01

*crvenom i roze bojom su označeni rezultati/uzorci u kojima je koncentracija ftalata veća od dozvoljene.

Prisustvo DEHP u 7 uzorka igračaka u koncentraciji više od 0,1% (m/m) ima za posledicu kršenje zabrane br. 51. propisane Pravilnikom o ograničenjima i zabranama proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija za ove tipove proizvoda, što predstavlja privredni prestup. Neposredno po dobijanju i analizi laboratorijskih rezultata, ALHem je podneo zahtev sanitarnoj inspekciji Ministarstva zdravlja za sprovođenje vanrednog inspekcijskog nadzora uz dostavljanje kompletne dokumentacije, te očekujemo da će igračke koje prelaze dozvoljene koncentracije ftalata biti povučene sa tržišta i opozvane od

potrošača (mera vraćanja proizvoda koji je već dospeo do potrošača).

Pored navedenog, važno je napomenuti da nijedan uzorak nije bio pozitivan na prisustvo DIBP koji se nalazi na Listi SVHC, ali nije obuhvaćen propisanim zabranama br. 51 ili 52. Potrebno je istaći da prema EU propisima o igračkama sa kojima domaći propisi još uvek nisu usklađeni, prisustvo karcinogenih, mutagenih i supstanci toksičnih po reprodukciju nije dozvoljeno u koncentracijama jednakim ili većim od specifične granične koncentracije za klasifikaciju u relevantnu klasu opasnosti, koja za DIBP iznosi 5% kada se radi o toksičnosti po reprodukciju.

Iako čl. 8. Zakona o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe (Sl. glasnik RS br. 92/2011) jasno kaže da predmet opšte upotrebe koji se stavlja u promet u Republici Srbiji mora imati deklaraciju, Ministarstvo zdravlja nije donelo podzakonski akt (koji je trebalo da bude donešen u roku od šest meseci od dana stupanja na snagu ovog zakona) koji propisuje način deklarisanja, sadržaj deklaracije i označavanje predmeta opšte upotrebe.

Novi Predlog zakona o predmetima opšte upotrebe je trenutno u skupštinskoj proceduri (objavljen na sajtu Skupštine Srbije krajem septembra 2018.godine), i sadrži deo koji se odnosi na igračke daje jasne odredbe koje se odnose na sadržaj deklaracije, kao i obaveze subjekata u poslovanju igračaka. Usvajanjem ovog zakona može se očekivati da će regulatorni okvir biti značajno poboljšan i

usklađen sa EU direktivom o bezbednosti igračaka.

U skladu sa odredbama novog Predloga zakona o predmetima opšte upotrebe, propisano je da na etiketi ili ambalaži igračaka proizvođač i uvoznik dužan da jasno navede sledeće informacije:

- vrstu, seriju, serijski broj ili broj modela ili drugi element kojim se omogućava identifikacija igračke, ili, ako to nije moguće zbog veličine ili prirode igračke, da na ambalaži (ili u dokumentu koji je priložen uz igračku) stoje potrebne informacije
- ime, registrovano trgovacko ime ili registrovanu robnu marku i adresu na kojoj je moguće stupiti u kontakt sa njima
- igračke koje su isporučene na tržište moraju da nose znak usaglašenosti

Analiza sadržaja deklaracije ispitivanih uzoraka igračaka predstavljena je u Tabeli 5.

Tabela 5. Analiza deklaracija ispitanih uzraka dečijih igračaka i predmeta namenjenih za negu dece prema novom Predlogu zakona o predmetima opšte upotrebe

Interna šifra proizvoda ¹	vrsta, serija, serijski broj ili broj modela	ime, registrovano trgovačko ime ili registrovana robna marka i adresa proizvođača	ime, registrovano trgovačko ime ili registrovana robna marka i adresa uvoznika	Znak usaglašenosti/ CE znak	Ispunjenoz zahteva u odnosu na sadržaj deklaracije ² (Da/Ne)
SRB-1	-	Nema podataka	Navedeno ime uvoznika, ali ne i robna marka, niti adresa uvoznika	CE znak	Ne
SRB-2	-	Nema podataka	Navedeni svi podaci	CE znak	Ne
SRB-3	+	Nema podataka	Navedeno ime uvoznika bez adrese	CE znak	Ne
SRB-4	-	Nema podataka	Navedeno ime i adresa uvoznika, ali ne i robna marka	CE znak	Ne
SRB-5	-	Nema podataka	Navedeno ime i adresa, bez naziva robne marke	CE znak	Ne
SRB-6	-	Nema podataka	Navedeno ime uvoznika, bez adrese, nema podataka da li je navedena robna marka registrovana	CE znak	Ne
SRB-7	-	Nema podataka	Nema podataka	CE znak	Ne
SRB-8	+	Navedeni svi podaci	Navedeni svi podaci	CE znak	Da
SRB-9	+	Navedeni svi podaci	Navedeni svi podaci	CE znak	Da
SRB-10	+	Navedeni svi podaci	Navedeni svi podaci	CE znak	Da
SRB-11	+	Navedeni svi podaci	Navedeni svi podaci	CE znak	Da
SRB-12	+	Navedeno ime, ali nema adrese, nema podataka o robnoj marki	Navedeno ime i adresa uvoznika, ali nema podataka o robnoj marki	CE znak	Ne
SRB-13	+	Navedeno ime, ali nema naziva robne marke niti adrese proizvođača	Navedeno ime i adresa, bez naziva robne marke	CE znak	Ne

¹ Identifikacija proizvoda data je u Tabeli 3

² Prema novom Predlogu zakona o predmetima opšte upotrebe, septembar 2018.god.

Na osnovu analize deklaracija ispitivanih predmetima opšte upotrebe), proizilaze sledeći igračaka (prema novom Predlogu zakona o zaključci:

25

30% ANALIZIRANIH IGRAČAKA ISPUNJAVA ZAKONSKI PROPISANE USLOVE ZA SADRŽAJ DEKLARACIJE I TO SU U OVOM ISPITIVANJU BILE IGRAČKE KOJE SU KUPLJENE U SPECIJALIZOVANIM PRODAVNICAMA IGRAČAKA POZNATIH PROIZVOĐAČA I REGISTROVANIH ROBNIH MARKI

NIJEDNA OD ANALIZIRANIH IGRAČKA NABAVLJENIH U PRODAVNICAMA AZIJSKE ROBE ŠIROKE POTROŠNJE NIJE ISPUNILA ZAKONSKI PROPISANE USLOVE ZA SADRŽAJ DEKLARACIJE

30% ANALIZIRANIH DEKLARACIJA SADRŽI POTREBNE INFORMACIJE O PROIZVOĐAČU

Kada se rezultati analize deklaracije porede da rezultatima laboratorijskog testiranja proizilazi zaključak da su igračke koje imaju deklaraciju u skladu sa novim predlogom zakona ispravne što se sadržaja ftalata tiče (uglavnom su to igračke poznatih proizvođača i robnih marki), dok su igračke sa nepotpunim informacijama o proizvođačima i robnim markama imale nedozvoljenu koncentraciju ftalata.

Rezultat analize koji posebno zabrinjava jeste da su sve ispitane igračke imale CE znak na etiketi ili ambalaži, iako je laboratorijski utvrđeno da je više od 50% uzoraka igračaka

sadržalo nedovoljenu koncentraciju ftalata. Postavljanje CE znaka bi trebalo da garantuje da je proizvođač isporučio na tržište igračku koja je u skladu sa svim propisanim bezbednosnim zahtevima.

Ministarstvo zdravlja RS (Sektor za inspekcijske poslove) kao nadležni državni organ je obavešten o rezultatima hemijskih analiza i podnet je zahtev za vanredni inspekcijski nadzor. Do trenutka objave ovog Izveštaja nismo dobili odgovor na zahtev iako je istekao zakonski rok od 30 dana.

5

PREPORUKE

Na osnovu rezultata ovog istraživanja, Udruženje Alternativa za bezbednije hemikalije (ALHem) je pripremilo preporuke za nadležne državne organe, za privredne subjekte u poslovanju igračaka, za organizacije civilnog društva i potrošače u cilju zaštite zdravlja dece od izloženosti opasnim hemikalijama koje se mogu naći u igračkama:

PREPORUKE ZA NADLEŽNE ORGANE:

- Što pre usvojiti novi Predlog zakona o predmetima opšte upotrebe i doneti odgovarajući podzakonski akt koji će biti u potpunosti harmonizovan sa EU Direktivom o igračkama (2009/48/EC), uključujući sve izmene i dopune (2014/84/EU, 2017/898/EU).
- Pojačati inspekcijski nadzor igračaka, i to ne samo pri uvozu od strane granične sanitарне inspekcije, već i igračaka u unutrašnjem prometu, naročito u prodavnica u azijske robe široke potrošnje.
- U slučaju neusaglašenih igračaka koje su stavljeni na tržište primeniti propisane kaznene odredbe.
- Pojačati kontrolu nad ilegalnim uvozom igračaka koji se prodaju na mestima koja nisu namenjena za prodaju igračaka, kao što su pijace, ulična prodaja i slično.
- Što pre usvojiti Program monitoringa za predmete opšte upotrebe koji uključuje i igračke, kao i planove za njegovo sprovođenje i obezbediti namenska sredstva za monitoring iz budžeta Republike Srbije kako bi on mogao biti sproveden.
- Unaprediti Godišnji izveštaj o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe u smislu detaljnijeg predstavljanja rezultata ispitivanja igračaka na prisustvo opasnih hemikalija.
- Redovno ažurirati NEPRO sistem za objavu nebezbednih proizvoda, uključujući igračke, kao i ostale proizvode u odnosu na hemijski rizik, kao i značajno unaprediti strukturu baze kako bi se olakšao način pretraživanja podataka u bazi.

PREPORUKE ZA PRIVREDNE SUBJEKTE U POSLOVANJU IGRAČAKA

- Striktno se pridržavati svih propisa koji se odnose na bezbednost igračaka u Republici Srbiji.
- Proizvođačima se preporučuje da nabavljaju komponente i delove od proverenih isporučilaca, koji imaju sve potrebne sertifikate, ateste, CE znak ili rezultate ispitivanja iz akreditovanih laboratorija za robu koju isporučuju.
- Uvoznici, distributeri i trgovci bi trebalo da poštuju princip "Bez podataka nema tržišta" odnosno ne bi smeli da stavlju igračke u promet ukoliko ne raspolažu svim informacijama o bezbednosti igračaka, kao i da izvrše proveru da li sadržaj deklaracije odgovara zakonski propisanim elementima, naročito podacima o proizvođaču i robnoj marki.

PREPORUKE ZA ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA, UKLJUČUJUĆI ORGANIZACIJE ZA ZAŠTITU POTROŠAČA

- Sprovoditi kontinuirano kampanje u cilju informisanja i edukacije potrošača o rizicima koji postoje zbog izlaganja dece opasnim hemikalijama koje se mogu naći u igračkama.
- Aktivno učestvovati u javnim raspravama koje se odnose na donošenje propisa koji se odnose na bezbednost igračaka.
- Pratiti implementaciju donesenih propisa u praksi kroz realizaciju projekata koji omogućavaju uzimanje uzoraka i testiranje na prisustvo opasnih hemikalija, kao i analizu sadržaja deklaracije kako bi se skrenula pažnja nadležnim organima kao i javnosti na ovu problematiku.

PREPORUKE ZA POTROŠAČE

- Izbegavajte igračke napravljene od plastičnih polimera, naročito od PVC jer u sebi mogu da sadrže omešivače, kao što su ftalati. Ovaj materijal ćete prepoznati po reciklažnoj oznaci broj 3 .
- Izbegavajte igračke od tvrde polikarbonatne plastike koje u sebi mogu da sadrže bisfenol A (BPA). Ovaj materijal ćete prepoznati po reciklažnoj oznaci broj 7 (osim ako je naglašeno da je u pitanju bioplastika).
- CE znak koji je postavljen na etiketi ili ambalaži igračke nije garancija da igračka ispunjava sve propisane bezbednosne zahteve.
- Igračke nabavljajte u specijalizovanim prodavnicama za prodaju igračaka, ne kupujte ih na pijacama i uličnim tezgama.
- Čitajte deklaracije na igračkama! Igračka koja ima urednu deklaraciju sa svim potrebnim podacima, a naročito ona na kojoj je naveden proizvođač, kao i registrovana robna marka ima veću verovatnoću da bude bezbedna.
- Koristite vaše pravo da pitate! Na osnovu Zakona o hemikalijama imate pravo da pitate trgovca i dobijete odgovor da li igračka koju planirate da kupite sadrži u sebi opasnu hemikaliju (tzv. supstancu koja izaziva zabrinutost-SVHC). Model zahteva za informaciju možete naći na sajtu ALHema.
- Izbegavajte igračke napravljene od tvrde crne plastike jer potiču najverovatnije od recikirane plastike koja u sebi može da sadrži "usporivače gorenja" kao što su polibromovani difeniletri.
- Na igračkama potražite oznaku/e "bez PVC", "bez ftalata/omešivača" i/ili "bez BPA".
- Izbegavajte igračke koje imaju jak miris! One mogu biti okidač za alergije.
- Manje nekada znači više! Pažljivo razmislite o potrebama Vašeg deteta.
- Redovno provetrajte prostorije! Ftalati prisutni u igračkama i drugim proizvodima za domaćinstvo mogu završiti u kućnoj prašini.
- Informišite se o hemijskoj bezbednosti igračaka! Više informacija možete naći na internet stranici [ALHema](#).

LITERATURA

Agay-Shay K, Martinez D, Valvi D, Garcia-Estebe R, Basagaña X, Robinson O, Casas M, Sunyer J, Vrijheid M. **Exposure to Endocrine-Disrupting Chemicals during Pregnancy and Weight at 7 Years of Age: A Multi-pollutant Approach.** Environ Health Perspect. 2015; 123 (10) 1030-7. doi: 10.1289/ehp.1409049.

Alhem. **Toksični račun, Ispitivanje sadržaja bisfenola A u termalnom papiru, plastičnoj i papirnoj ambalaži za hranu,** Novembar 2017

Arnika. **Toxic loophole. Recycling Hazardous Waste into New Products,** 2018

Batut, Institut za javno zdravlje Srbije "Dr Milan Jovanović Batut". **Izveštaj o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe u Republici Srbiji u 2017. godini,** 2018 <http://www.batut.org.rs/download/izvestaji/higijena/Zdravstvena%20ispravnost%20predmeta%20op%25A1te%20upotrebe%202017.pdf>

Bornehag C, Lindh C, Reichenberg A. **Association of Prenatal Phthalate Exposure With Language Development in Early Childhood.** JAMA Pediatr. 2018; 172 (12) 1169–1176. doi:10.1001/jamapediatrics.2018.3115

Braun, JM, Sathyaranayana S, Hauser R. **Phthalate exposure and children's health.** Current Opinion in Pediatrics. 2013; 25(2) 247-54.

ECHA, European Chemicals Agency, FORUM REF-4 PROJECT REPORT. **Harmonised Enforcement Project on Restrictions,** Version 1.0, 2018

Harley KG, Berger KP, Kogut K, Parra K, Lustig RH, Greenspan LC, Calafat AM, Ye X, Eskenazi B; **Association of phthalates, parabens and phenols found in personal care products with pubertal timing in girls and boys.** Human Reproduction, 2019; 34 (1) 109–117. <https://doi.org/10.1093/humrep/dey337>

Kobylecka A, 2nd Conference on REACH, CLP & Biocides Enforcement. **Collaboration of authorities in enforcement of chemical legislation,** 2018. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/32505>

RAPEX - Rapid Alert System for Dangerous products – 2017 Annual Report FOR DANGEROUS PRODUCTS – 2017 ANNUAL REPORT. **2017 Results of the EU Rapid Alert System for dangerous non-food products,** ISBN 978-92-79-80423-6 doi:10.2838/031929

RS 2015. **Zakon o hemikalijama,** Službeni glasnik RS, br. 36/2009, 88/2010, 92/2011, 93/2012 i 25/2015

**PRILOG: UZORCI PLASTIČNIH IGRAČAKA I PREDMETA ZA NEGU DECE KOJI SU TESTIRANI
NA SADRŽAJ FTALATA**

SRB-1

SRB-2

SRB-3

SRB-4

SRB-5

SRB-6

SRB-7

SRB-8

SRB-9

SRB-10

SRB-11

SRB-12

SRB-13

SRB-14

SRB-15

Alternativa za bezbednije hemikalija - ALHem

Autori:

Jasminka Randjelović

Jelena Milić

Lazarija Šojić

www.alhem.rs

office@alhem.rs

Autori se zahvaljuju Olgi Speranskaja na sveobuhvatnim komentarima i sugestijama u cilju unapređenja ovog izveštaja.

Photos: Pixabay, chuttersnap, click-and-boo, markus-spiske, rawepixel, Vanessa-bucceri onUnsplash

Februar 2019

